

Matti Lassila

SUKUMME

500

VUOTTA

Sukumme 500 vuotta

© 2024 Matti Lassila

Taitto & Kansi: Books on Demand

Kustantaja: BoD – Books on Demand, Helsinki, Suomi

Valmistaja: BoD – Books on Demand, Norderstedt, Saksa

ISBN: 9789515685780

MATTI LASSILA

Sukumme 500 vuotta

Sisällys

Lukijalle	7
Osa 1. Lassilat	11
Jöns Jönsson Lassila	11
Nuijasota ja 30-vuotinen sota	16
Jöns Lassilan pojat	19
Pörssiromahdus	26
Jääkausi	30
Purjehtija-Hannu	35
Ison vihan aika	41
Eteenpäin	46
Talonpoikaissuku	51
Henric Henricsson Lassila	54
Matthias Lassila	58
Autonomia	60
Uuteen aikaan	64
Nälkävuodet	67
Johanin kestikievari	71
Isoisä	74
Matti ja Iida	81
Suomi itsenäistyy	85
Isäni lapsuus	90
Toinen maailmansota	97
Sodan jälkeen	105
Eino ja Lea	108
50/60-luvut	117
Sisarukset	123
Ulla ja Pekka	128
Sisarusten perheet:	131
Osa 2. Salmet/Partaset	139
Taustaa	139
Salmen tila	142
Lea-mummon esi-isät	144
Elämää Salmen talossa	147
Ajankuvaa	152
Äiji ja Ämmi	158
Reipasotteinen iso-isoäiti	164
Helmeri ja Hilma	167
Helmerin ja Hilman perhe	176
Muistikuvia äitini sisaruksista	177
Osa 3. Oma aikamme	187
Lapsuusmuistoja	187
Teemoja ja trendejä eri vuosikymmeniltä	199
70-luku	201
80-luku	204
90-luku	206
Millenium	209
2010-luku	211
2020-luku	213

Lukijalle

Omat juuret kiinnostavat useimpia meistä jossakin elämänvaiheessa. Parin kolmen aiemman sukupolven vaiheet ovatkin yleensä tiedossa omien vanhempien tai muiden sukulaisten kertomina. Mutta entä jos haluaisikin kurkistaa kauemmas suvun historiaan?

Keitä me olemme, miten esivanhempamme ovat eläneet, millaisia he ovat olleet, mitä vaihteita he ovat saaneet tai joutuneet elämänsä aikana kokemaan? Millaisten ihmisten geenejä minä kannan?

Kiinnostuin näistä asioista nyt kun olen itsekin jo seniori-iässä ja oman historian tutkimiseen alkaa olla aikaa. Olin onnekas, koska sekä isäni että äitini sukulaisista löytyi aiempien tiedonkerääjien jäljiltä jo valmiina melkoinen sukuselvitys lähes 500 vuoden ajalta. Kiitokset dokumentoinnista Lauri Siivola, Terttu Härö ja Sanni Liiti sekä monet heitä avustaneet tahot. Faktatiedot eli ”luut” ovat siis jo olemassa, minä koetan nyt tehdä niiden ympärille ”lihaa”.

Kirjassa käydään läpi mittava sukupolvien ketju, Lassiloiden ja Partasten/Salmien suvun jäseniä 1500/1600-luvujen taitteesta lähtien. Ennen sitäkin on luultavasti sukulaisiamme elänyt seutukunnalla varmaan kauankin, ehkä harjoittaen polvesta toiseen samoja elinkeinoja ja elämäntapaa. 1600-lukua vanhemmista ajoista tietojen saaminen olisi jo vaikeampaa kirkonkirjojen satunnaisuuden vuoksi, monin paikoin dokumentit ovat hävinneet tulipaloissa ja sotien hävityksissä. Ehkä joku jälkeläisistämme ottaa tästä itselleen mukavan haasteen ja koettaa selvittää sukumme vaihteita 1500-luvulta taaksepäin!

Tässä kronikassa elävöitän tiedossa olevia sukulaisemme elämänkulkuja reilusti yli kymmenen sukupolven ajalta. Tavanomaisten maanviljelijöiden ja Kemijokisuun kalastajien ketjusta erottuvat piristävinä poikkeuksina bisneshenkinen kirkkoherra, rahvasta viihdyttänyt mutta virkamiehiä ärsyttänyt stand-up-koomikko, rohkea purjehtija, kestikievarin pitäjä ja vaikkapa lasimestari. Kronikasta löytyy kirjallisia harastuksia viljellyt isoisa, jäitä pitkin luistellen naapurimaassa ostoksilla piipahdellut isoisoi, Amerikkaan menneitä siirtolaisia, joista jotkut

juurtuivat uuteen maahan mutta jotkut palasivat maitojunalla kotiin epäonnen myötä. Sukulaisemme ovat olleet pääosin kunniallisia ihmisiä, tosin joidenkin tiedetään koetelleen sovinnaisuuden rajoja elämäntavoillaan. Löytyy myös surullisia kohtaloita nuijasodan, toistuvien nälkävuosien ja isonvihan ajalta, jolloin myös Lassilan sukua verottivat venäläisten suorittamat surmatyöt sekä Siperiaan orjiksi ja vangeiksi viennit. Ehkä kauemmaksikin, koska kotiseutumme nuoria myytiin jopa Persian hoviin orjiksi. Omaa sukua ja kotia olemme mekin puolustaneet kaikin voimin, mutta ne voimat eivät aina riittäneet tyranniaa vastaan.

Läpi vuosisatojen sukumme elämänlankana on ollut ”äiti Kemijoki” anteliaine kalakantoiheen ja viljavine rantoineen, se lienee pelastanut monen sukulaisemme hengen pula-aikoina. Riipaisevat kohtalot ovat olleet kovin tuttuja. Löytyy äiti, jonka yli tusinasta lapsesta vain kolme selvisi elossa aikuiseksi asti. Surut on surtu ja syvimmästäkin alhosta aina lopulta noustu. Hyvinä aikoina on jaettu omasta vähäosaisille ja katovuosista on selvitty jakamalla nekin muruset, mitä on. Jos on joskus ollut myötämäkeä, silloin on oltu kiitollisia.

Koska kirjonkirjoista löytyvät lähinnä vain sukulaistemme syntymä- ja kuolinajat, olen hankkinut elävöitykseen tietoa muuta kautta. Vanhemmilta ajoilta, jonne kenenkään perimätieto ei riitä, olen turvautunut päättelyyn ja ”valistuneeseen arvaukseen” keskusteluja ja ajatuksia kuvatessani. Kirjassa on myös muutamia fiktiivisiä keskusteluja, jotka ”olisi hyvinkin voitu käydä”.

Toisinaan kirkonkirjoissakin on lisämerkintöjä, jotka saavat mielikuvituksen liikkeelle. Olivatko Hannu Lassilan purjevenereissut Tallinnaan 1600-luvulla osoitus uhmasta merkantilismin sääntöjä vastaan vaiko rohkeudesta ja liiketoiminnallisesta älystä? Oliko Pekka Olavinpojan onnekas laukaus Skånessa 1600-luvulla tosiaan pelastanut majuri Walterin, ja johtanut siihen että sotilassuku vetäytyi ansaitulle eläkkeelle Salmen tilalle, äitini mummolaan?

Mies- ja naispolvet vaipuvat unholaan, se on elämän laki. Pääosa meidän jälkeläisistämme muistaa äitini Lean, mutta vain pieni osa isäni Einon. Minun muistoissani he molemmat olivat vielä hetki sitten kes-

kuudessamme. Itse muistan molemmat isoäitini, mutta en kumpaakaan isoisääni. Isäni isän olisin kovasti halunnut tuntea, koska kerrotaan että me olimme hänen kanssaan sukulaissieluja.

Itse olen tällä hetkellä läheinen isoisä kaikille lastenlapsilleni, mutta kun aikaa kuluu ja heillä on omia lapsenlapsia, hekään eivät voi enää muistaa Matti-pappaa.

Sinne unholaan me kaikki menemme, siellä ovat meitä odottamassa kaikki tämänkin kronikan Johanit, Matthiakset, Henrikit, Stinat, Mariat, Hannut ja Jönssit – ja äitini puolelta Aarnit, Nilsit, Britat, Hildat ja Erkki Alarikit. Nälkävuosien, nuijasodan, isonvihan ja sortokausien kauhut geeneissään mutta myös aina uudestaan koittavien parempien aikojen airueiden ilmaantuessa toiveikkaat ilmeet kasvoillaan. Uusi aika, uusi kasvukausi, uudet sukupolvet!

Talvella 2023–24

Matti Lassila

Osa 1.

Lassilat

Ohikulkeva valokuvaaja on ikuistanut Matti Edvard Lassilan ja tyttärensä Eilan kotipihansa niittotöissä Tervolassa 1930-luvulla.

Jöns Jönsson Lassila

Pysyvä talonpoikaisasutus alkoi juurtua Kemijoen suupuoleen ilmeisesti 1000-luvun alussa. Sitä ennen oli seudulla toki liikkunut kalastajia, metsästäjiä ja poronhoitokansaa jo kauan.

Saksalaisia ja ruotsalaisia turkiksien ja lohen ostajia on soudellut ylös Kemijokea vuosisatojen vierieissä joskus enemmän, joskus vähemmän. Talonpojilla löytyi yleensä hyvin myytävää.

Lienevätkö talonpojat olleet pitkiäkin aikoja majoittamassa ulkomaisia kauppiasretkikuntia? Iltapuhteilla on varmaan tapahtunut vilkasta kulttuurivaihtoa.

Se taitaa näkyä paikannimissäkin, esim. Tervolassa Sihtuuna tai Sigtuna, joka viitanee Ruotsissa olevaan Sigtunaan. Onhan Tervolan lähellä myös ranskalaiselta kuulostavat kylät Luiro ja Loue, ja jopa Alaluiro (*A la Luiro*). Ovatko nekin nimet ehkä ulkolaista perua, vai saamea?

Edellisen vuosisadan aikana nämä seudut olivat nousseet jossakin määrin laajemman yleisön tietoisuuteen, kun ruotsalainen arkkipiispa Olaus Magnus julkaisi *Pohjolan kartan* (*Carta Marina* 1539) jossa on nimetty Pohjois-Suomesta esim. Tornio, Simo, Ii ja Oulu. Lisäksi hän maanpaossa Italiassa ollessaan julkaisi kirjan *Pohjoisten kansojen historia* vuonna 1555 ja se käännettiin pian kaikille Euroopan valtakielille. Tietoisuus siis levisi myös Perämeren seudusta ja sen kalaisista joista sekä hyvistä kauppapaikoista.

Olaus Magnus kehuu kirjassaan paikallista pohjoisuomalaista ruokakulttuuria Italian veroiseksi ja tuo esille paikallisia suurmiehiäkin. Tähän asti Euroopassa oli ajateltu Pohjolan olevan vain mielenkiinnoton paikka, jossa on lähinnä jäätä, lunta ja karhuja. Tosiasiassa jo pitkään oli Kemijokisuullakin tapahtunut kulttuurivaihtoa eri maista tulleitten kauppiaiden kanssa.

Olaus Magnuksen kartta näyttää Tornion ja Alatornion tarkasti, myös Kaakamon ja äitini kotikylän Laivajärven. Kemi oli itse asiassa kylä Kemijoen mutkassa.

Millä tuolloin käytiin kauppaa? Lohi nousi pääartikkeliksi, kun ulkomaiset kauppiat toivat suolan kaupankäyntituotteeksi paikallisille talonpojille. Suolan myötä kala alkoi säilyä paremmin ja siksi sitä saattoi kaupitella kauemmaskin vietäväksi. Lohen markkina-arvo kasvoi suolan myötä huimasti. 1600-luvulla 75 % Kemijoen lohesta pyydyttiin lohipaadoilla Taivalkosken alapuolelta 15 km matkalla. Parhaat vuosisaaliit olivat satoja tuhansia kiloja. Se oli jo jonkinasteista paikallista ruokateollisuutta. Muuta kauppaa tehtiin turkiksilla, riistalla, viljalla, tervalla yms. Kemissä olevan Tervaharjun kaupunginosan nimi viittaakin tervantuottamiseen.

Tuolloin moni Kemijoensuun kalastaja ja maanviljelijä saattoi olla melko hyvin toimeen tuleva. Voi kuvitella, että elämä oli tuolla seudulla

ajoitain vilkastakin 1600-luvulla. Sen ajan puisilla purjealuksilla merimatkojen teko oli hidasta, mutta silti pystyttiin purjehtimaan todella pitkiä taipaleita. Tiedettiin, että jotkut kauppiaat purjehtivat jopa Välimereltä Skandinaviaan ja myös läpi Venäjän jokia pitkin. Kemijokivarressa oltiin tietoisia monien maiden olemassaolosta ja niiden monista ihmeistä ja kaupungeista. Niihin liittyvää tietoa oli saatu kaupantekoon tulleilta muukalaisilta ja tottakai myös perimätietona, jopa viikinkiajoista alkaen. Perimätieto onkin ollut entisaikaan ainoa tapa välittää menneitten sukupolvien tieto tuleville. Kirjoitustaitoa ei kansan keskuudessa ollut, tietämys välittyi mieleenjäävinä tarinoina ja usein myös loruina ja lauluina, koska ne jäivät helpommin kuulijan muistiin. Loruille ja hokemille tuleeekin yllättävästi lisäarvoa, kun tietää että se oli vuosisatojen ajan ainoa tapa välittää tietoa polvelta toiselle.

Maanteitä ei Suomessa 1600-luvulla juuri ollut parin kolmen ”valtaväylän” lisäksi. Nekin olivat tuskin hevoscärryillä kuljettavia juurakkoisia, epätasaisia ja suoalueilla jopa upottavia reittejä. Vene ja vesitiet olivat tuolloin parhaita kulkuväyliä. Koskien kohdalla vain vedettiin vene miesvoimin kosken niskalle, ehkä pyöreiden pölkköjen avulla vierittäen, ja sitten taas soutamaan. Alavirtaan tullessa sai antaa virran viedä, mitä nyt suvannoissa vähän airoilla avusti. Järvi-Suomessa saatettiin kaivaa talkoovoimin hiekkaisen kannaksen poikki kanava veneille, jos siten matkanteko nopeutui olennaisesti.

*

Jöns Jönsson Lassila syntyi Lassilan perheeseen Kemijoen alajuoksun varrella n. vuonna 1600. Syntymäpaikkaa ei kerrota, mutta hän kuoli 1655 Kemian maaseurakunnan Liedakkalassa, Kemijoen varressa. Mistä nimi Liedakkala? Kylän nimen arvellaan olevan peräisin Liedecke-nimiseltä saksalaiselta kauppiaalta 1200-luvulla.

Todennäköisesti Jöns Lassila eli koko elämänsä Liedakkalassa. Jönsin vanhemmatkin olivat nimeltään Lassiloita, varmaan monessa polvesakin, mutta käsiini saamissani kirkonkirjoissa ei ole tietoa edellisistä

sukupolvista. Sukunimen käyttö nykytapaan ei ollut ihan tavallista tuolloin, eikä aina myöhemminkään, vaan taloilla ja tiloilla oli nimet ja tila oli usein vahvempi identifikoija kuin oma sukunimi. Tilathan pysyivät, mutta ihmiset viipyivät vain oman elinaikansa.

Jöns Jönsson Lassila oli kuitenkin sukunimeltään Lassila ja asui Lassilan talossa. Kirkonkirjojen mukaan hän oli talollinen, jolla oli oma kiinteistö omalla maalla. Jöns on kirkonkirjoissa merkitty ”talollinen Lassila 1. ja 2., v. 1635–64, eli oliko hänellä kaksi taloa ainakin osan aikaa. Rakensiko hän siis oman ja hallitsiko myös vaikkapa isänsä Jönsin taloa tämän ikäännyttyä? Elinkeinokseen Jöns, kuten moni muukin, todennäköisesti kalasti lohta mahtavasta Kemijoesta, maanviljelyksen lisäksi. Se oli ollut paikallisen toimeentulon ehtymätön lähde jo satoja vuosia.

Tämä Jöns oli siis isoisäni isoisän isoisän isoisä ja hänen isänsä nimeltään myös Jöns oli siis 10 polvea minua edeltävä Lassila, 11 polvea Akia edeltävä ja 12 polvea Akin poikia edeltävä.

* * *

Nuijasota ja 30-vuotinen sota

Jöns Lassila oli 18-vuotias, kun alkoi 30-vuotinen sota Keski-Euroopassa. Pitikö hänen osallistua sotaan vai ei, se asia ei selviä dokumenteista. Luultavasti ei, koska Ruotsi liittyi sotaan vasta vuonna 1630, jolloin Jöns oli jo perheellinen mies.

Jöns tiesi kyllä, miten suuri onnettomuus sota on. Isä Jöns oli kertonut nuijasodasta, joka oli käyty juuri ennen poika Jönsin syntymää. Se oli tapahtunut pari vuotta ns. pitkän vihan päättymisen jälkeen, jolloin suuri määrä Ruotsin kuninkaan sotaväkeä oli jäänyt varalta reserviin talonpoikien ristiksi ja majoitettaviksi. Siihen ei ollut varsinaista sotilaallista syytä ja kun tilanne jatkui vuosia, heidät haluttiin häätää jo muualle. Uudeksi kuninkaaksi itseään juoniva Kaarle-herttua usutti talonpoikia ajamaan joukot pois. – *Ei muuta kuin ajatte ne pois, saatte kaiken tukeni, toimitan teille apuvoimia ja kunnon aseitakin, nyt vain toimeksi niin pääsette heitä ruokkimasta!*

Kun sotaväen häätäminen alkoi, nykyiselle kuninkaalle uskollinen käskynhaltija Klaus Fleming tulkitsi sen talonpoikien kapinaksi ja suuntasi koko asearsenaalinsa heitä vastaan. Kaarlen lupaamia aseita ja tukea ei tullutkaan, talonpojat jäivät yksin. Heillä oli aseinaan vain omat seipäänsä ja nuijansa ja mitä muuta kotoa löytyikään. Tästä nimi nuijasota, ei siitä, etteikö tuolloin olisi ollut ja osattu käyttää parempia aseita. – *Meikäläiset petettiin!* oli isä Jöns murissut katkerana.

Tapahtui vielä niin, että ylivoiman alla talonpojille luvattiin sävyistästi, että laskekaa nuijanne pois, niin pääsette kotiinne rauhassa jatkaamaan elämäännne. Niin tehtiin mutta petos jatkui, talonpojat tapettiin muutta mutkitta. Sävy, jolla Jönsin isä sodasta kertoi, paljasti suuren kaunan emämaa Ruotsia vastaan. Hänen moni tuttavansa oli kuollut petollisessa nuijasodassa.

– *Mistäs me täällä voidaan tietää, kuinka vahvasti kukin kuningas on istuimellaan, kuka on kaatumassa ja kuka nousemassa, ketä pitää totella ja keneen voi luottaa! Luultiin että ollaan oikealla kuninkaan asialla mutta oltiinkin sitten yhtäkkiä kapinallisia!* isä Jöns oli varmaan tuhahtanut.

Läpi vuosisatojen esi-isiemme sukujen – Lassilan ja Partasen/Salmen – elämänlankana on ollut ”äiti Kemijoki” sekä Perämeren rannikko runsaine lohikantoineen ja viljavine maineen. Lohi on suojellut monen sukulaistemme hengen pula-aikoina ja se on ajoittain luonut myös vaurautta. Kemijoki on ollut vilkas kauppareitti, se on tuonut terveiset läheltä ja kaukaa, Euroopan eri maidenkin kulttuureista.

Kronikka kertoo, kuinka sukupolvesta toiseen sukumme ovat eläneet jokisuun rannoilla vakaasti, siivosti ja työteliäästi. Kovat kohtalot ovat olleet tuttuja. Isoviha, nuijasota, useat nälkävuodet sekä sotien hävitykset on kestäetty. Surut on surtu ja syvimmästäkin alhosta aina noustu luottaen pian koittaviin parempiin aikoihin.

Tämä kirja haluaa tuottaa läheisilleni pienen katsauksen menneeseen, omiin juuriin lähes 500 vuoden taakse. Lue ja anna ajatuksiesi viipyillä vuosisata kerrallaan muinaisista ajoista aina nykyaikaan asti. Nämä menneet sukupolvethan ovat osa sinua!

BoD

